

Tendrapport

Energiebesparing bij sportclubs

Tendrapport over energiebesparing bij sportclubs ter gelegenheid van de Nuon Club Competitie 2015.

Inhoudsopgave

I. Inleiding

II. Drie trends

III. Drie must-do's

IV. Vooruitblik

I. Inleiding

De Nuon Club Competitie biedt sportverenigingen de kans om energie te besparen en te investeren in duurzame energie. Iedere Nederlandse sportvereniging met een energierekening op naam van de sportclub kan meedoen door een creatief idee om de energiekosten omlaag te brengen in te sturen.

De negen winnaars ontvangen een geldbedrag ter hoogte van de laatste energierekening (met een maximum van € 10.000). Voor de eerste editie van deze competitie, die in 2014 plaatsvond, zonden meer dan honderd sportclubs originele plannen voor energiebesparing in.

Jaarlijks is een Nederlandse sportclub gemiddeld een kleine € 15.000 kwijt aan energie. Dat blijkt uit een analyse van de deelnemers aan de Nuon Club Competitie 2014. Aangezien bijna de helft van de amateursportverenigingen te maken heeft met dalende inkomsten, zijn er goede redenen om na te denken over de mogelijkheden voor energiebesparing en duurzame energie. In dit trendrapport is daarvoor alle informatie en inspiratie te vinden. Inclusief de drie meest doeltreffende manieren om sportclubs energiezuiniger te maken.

Aandacht voor energiebesparing en duurzaamheid is voor sportminnend Nederland geen overbodige luxe.

- De gemiddelde energierekening van een sportclub is een forse aanslag op de jaarlijkse begroting. Met een kostenpost die kan oplopen tot € 20.000 vormen de uitgaven aan energie al snel 10 tot 15% van het jaarbudget. Nu bezuinigingen hoog op de agenda staan van bestuurders van sportclubs, zijn er goede redenen om na te denken over energiebesparing.

- Sporters en vrijwilligers van sportverenigingen vinden dat hun club wel wat duurzamer mag. Slechts 5% van de leden is van mening dat hun vereniging duurzaamheid hoog in het vaandel heeft staan, zo is af te leiden uit een opiniepeiling van Maurice de Hond.¹ En bijna de helft vindt dat de sportvereniging onnodig veel energie verbruikt. Verduurzaming van de energiehuishouding kan dan ook bijdragen aan een sterker imago van de sportclub en verbeterde klanttevredenheid.
- Relatief eenvoudige maatregelen kunnen al leiden tot significante kostenbesparingen. Uit analyse van gegevens die Nuon in 2014 verzamelde in het kader van de Nuon Club Competitie blijkt dat sportverenigingen met een eigen accommodatie minimaal 10% kunnen besparen op het gebruik van gas en elektriciteit. Bijvoorbeeld door simpele ingrepen en praktische aanpassingen in het gebouw, de installaties en de apparatuur. Volgens Nuon zijn besparingen tot wel 30% haalbaar.

Duurzaamheid thuis en bij de sportclub

Hoe belangrijker consumenten duurzaamheid vinden, hoe hoger hun verwachtingen van de milieuprestaties van sportclubs. Dit is een van de conclusies die kan worden getrokken uit de genoemde opiniepeiling van Maurice de Hond. Een andere uitkomst: 64% van de ondervraagden hecht waarde aan energiebesparing en duurzame energie in de eigen woning.

¹Het gaat om een peiling die Maurice de Hond in oktober en november 2014 in opdracht van Nuon uitvoerde onder zo'n 2500 sporters en vrijwilligers van sportverenigingen.

Uit de genoemde peiling kan dan ook worden afgeleid dat er breed draagvlak bestaat voor de duurzaamheidsinspanningen van sportverenigingen – vooral als deze leiden tot kostenbesparingen. Zo merkt al ruim een derde (36%) van de respondenten de gevolgen van de verslechterde financiële situatie van sportverenigingen. Bijvoorbeeld door stijgende contributies en kantineprijzen. Tegelijkertijd zijn sporters en vrijwilligers zich bewust van de kansen van energiebesparing. De kostenreductie die daarmee gerealiseerd kan worden, zou volgens de leden geïnvesteerd kunnen worden in bijvoorbeeld sportfaciliteiten, lagere prijzen voor lidmaatschappen, en extra coaches en opleidingen. Zo kan energiebesparing niet alleen gunstige effecten hebben op de bedrijfsvoering en milieuprestaties van sportverenigingen, maar ook op de activiteiten van de leden.

Van teruggave van energiebelasting naar subsidie voor energiebesparing

Het totale aardgasverbruik van Nederlandse sportverenigingen bedraagt jaarlijks minimaal 200 miljoen kubieke meter. Met een prijs van circa € 0,63 per kubieke meter is het duidelijk dat de totale kosten van energieverbruik in de amateursport er niet om liegen.

Belastingen vormen een belangrijke post op de energierekening. In de strijd tegen CO₂-uitstoot en energieverpilling heft de overheid belasting op het gebruik van energie. Tot nu toe konden non-profit organisaties, waaronder sportverenigingen, die energiebelasting terugontvangen. Vanaf 2016 vervangt de Subsidieregeling Energiebesparing Sportverenigingen de huidige belastingregeling. De subsidie is bedoeld om verduurzaming van sportaccommodaties te vereenvoudigen. Bijvoorbeeld door investeringen in led-verlichting op velden te ondersteunen. Op die manier is op termijn een energiebesparing mogelijk die misschien wel gunstiger uitpakt voor de begroting dan de huidige regeling voor belastingteruggave.

II. Drie trends

Zonnepanelen, crowdfunding, energieambassadeurs. Op de energiebesparingsagenda van Nederlandse sportclubs zijn voorzichtige signalen van innovaties te vinden. Welke trends zijn zeker de moeite waard om in het oog te houden?

Toenemend gebruik van duurzame energie

Slechts 0,5%. Dat is het aandeel van zonne-energie in de jaarlijkse elektriciteitsproductie in Nederland. Maar de groei neemt spectaculair toe. In 2013 is in ons land net zoveel zonnestroom geïnstalleerd als in alle jaren daarvoor opgeteld.² En de verwachting is dat zonnepanelen op daken van woningen en utiliteitsgebouwen in 2020 ongeveer zes keer zo veel stroom opleveren als nu.³ Daarmee is zonne-energie een onmiskenbare groeimarkt.

Het energiebeleid van Nederlandse sportclubs sluit aan bij deze trend. Bestuursvoorzitters, penningmeesters en gebouwbeheerders van sportverenigingen zetten het thema duurzaamheid stevig op de agenda. Energieadviseurs van Nuon ontmoeten daarnaast steeds vaker sportbesturen die bezig zijn met energiebesparing. Niet alleen uit kostenoverwegingen, maar ook uit een groeiend duurzaamheidsbewustzijn.

En het blijft niet bij woorden. Op steeds meer accommodaties verschijnen zonnepanelen. Zo wist een vereniging 20% van het jaarlijkse energieverbruik te besparen dankzij zonnepanelen en led-verlichting.⁴

Ook andere vormen van duurzame energie kunnen op toenemende belangstelling rekenen. Zo maakt een van de winnaars van de Nuon Club Competitie 2014 gebruik van een CO₂-neutraal verwarmingssysteem.⁵ Hierbij wordt niet alleen

gebruik gemaakt van zonnecollectoren, maar ook van een kachel waarin biomassa (onder andere hout) wordt gestookt, en een buffervat voor warmteopslag. Zo'n systeem kan energie leveren voor bijvoorbeeld de centrale verwarming en de douches.

Meer kansen voor creatieve bekostiging

Uit onderzoek van het toenmalige Agentschap NL (de huidige Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, RVO) is gebleken dat er twee factoren zijn waardoor de verduurzaming van sportaccommodaties niet – volledig – van de grond komt.⁶ Ten eerste is voor energiebesparende maatregelen doorgaans een forse investering nodig, terwijl de terugverdientijd lang is. Met als gevolg dat de investeringsbeslissing negatief uitvalt. Ten tweede ontbreekt het sportverenigingen (en andere eigenaren van sportaccommodaties) nogal eens aan budget. Het afsluiten van een lening voor dit type investeringen is vaak moeilijk. En dus blijven duurzame initiatieven achterwege.

² Bron: Solar Solutions Int., Nationaal Solar Trendrapport, januari 2015.

³ Bron: Planbureau voor de Leefomgeving en DNV GL, Het potentieel van zonnestroom in de gebouwde omgeving van Nederland, augustus 2014.

⁴ Tennisvereniging Beekhuizen in het Gelderse Velp, waar ruim 1200 leden sporten.

⁵ De Tukkers in Albergen, een sportvereniging voor voetbal en handbal met ongeveer 750 leden.

⁶ Bron: Rob Smit, Uitwerking casussen Energie en Sport (non-profit) – toelichting, Agentschap NL, augustus 2013.

Het goede nieuws: steeds meer clubs financieren hun energiebesparingsplannen met behulp van speciale acties. Bijvoorbeeld door leden om een donatie voor de installatie van zonnepanelen te vragen. Daarnaast is het mogelijk om inventieve afspraken te maken met leveranciers en installateurs. Zodat kosten worden gedrukt, of uitgaven worden uitgesteld of gespreid. Een sportvereniging in Noord-Holland schakelde bijvoorbeeld een energy service company (ESCO) in, die de investeringen in zonnepanelen en ondergrondse warmteopslag op zich nam.⁷ Sportverenigingen die de accommodatie niet in eigendom hebben, blijken in toenemende mate maatwerkafspraken te kunnen maken met verhuurders. De toekomstige Subsidieregeling Energiebesparing Sportverenigingen kan de investeringen in duurzame maatregelen bovendien vereenvoudigen.

Voor een aanzienlijk deel van de Nederlandse sportverenigingen is een investering van € 15.000 in energiebesparing en duurzame energie dan ook haalbaar, blijkt uit analyse van gegevens uit de Nuon Club Competitie 2014. Dat kan via een uitgekende mix van donaties, regelingen, leningen en subsidies.

Groeiende behoefte aan energie-advies

Zonnepanelen op het dak, led-verlichting op het veld, een hoog rendement cv-ketel. Energiebesparing en duurzaamheid klinken niet altijd ingewikkeld. Toch komt er nogal wat bij kijken, zo beseft een groeiend aantal sportclubs. Technisch installateurs en bouwkundig adviseurs kunnen een helpende hand bieden bij verduurzaming van bijvoorbeeld apparatuur en gebouwen. Maar hiermee is een gedegen plan voor een integrale aanpak van energiebesparing en duurzaamheid niet overbodig

⁷ Voetbalvereniging VVS'46 in Spanbroek.

geworden. Besturen van sportverenigingen krijgen nu eenmaal te maken met ingewikkelde keuzen over maatregelen, investeringen en terugverdientijden. En dat vraagt om een meerjarig energieadvies waarin naar verschillende aspecten van kostenbesparing en duurzaamheid wordt gekeken. Van gebouwisolatie tot verlichtingsinstallaties.

Energie-adviseurs over de vloer

Sinds 2014 bezoeken energie-adviseurs van Nuon sportclubs om het gas- en elektriciteitsverbruik onder de loep te nemen. En om praktische en simpele adviezen te geven voor een significante energiebesparing met een relatief korte terugverdientijd. Inmiddels maakten al meer dan 25 sportverenigingen gebruik van deze dienstverlening.

De technisch adviseurs van Nuon maken een gemiddeld twee uur durende rondgang door accommodaties om energieverbruik te onderzoeken en om mogelijkheden voor energiebesparing te inventariseren. Vervolgens ontvangen sportbesturen een adviesrapport met handreikingen voor bouwkundige en installatietechnische maatregelen voor energiebesparing. En met tips om het

verbruik van verlichting en andere apparatuur te verminderen. Op verzoek geeft Nuon inzicht in de kosten en opbrengsten van bijvoorbeeld zonnepanelen.

III. Drie must-do's

Betere isolatie, efficiënte verwarmingsinstallaties, energiezuinige verlichting, duurzamere energiebronnen. Het zijn vier effectieve maatregelen voor sportverenigingen om de energierekening te verlagen, zo blijkt uit onderzoek dat is uitgevoerd ter gelegenheid van de eerste editie van de Nuon Club Competitie. Ook belangrijk blijkt een weloverwogen gebruik van verwarming, verlichting, apparatuur en andere faciliteiten in sportclubs. Wat zijn de drie meest doeltreffende strategieën om de sportvereniging energiezuiniger te maken?

In drie stappen naar minder gasverbruik

Passend isoleren, slim installeren, en bewust gebruiken. Dat zijn kort gezegd de aangewezen manieren om gasverbruik bij sportverenigingen te verminderen. De kosten voor aardgas komen doorgaans vooral op rekening van warm water en koken (zo'n 20%) en van verwarming (ongeveer 80%).

1. Door passende isolatie van vloeren, muren en dak kunnen de ideale omstandigheden worden gecreëerd om het gasverbruik voor de verwarming van het clubgebouw (verder) te verminderen. Een (nieuw) hoog rendement cv-ketel kan de besparing op gas nog groter maken. In vergelijking met oude ketels kan de besparing uitkomen op 10 tot 15%.
2. Voor apparaten die een fors aandeel hebben in de energierekening, zoals verwarmingsinstallaties, zijn een doordachte installatie en inregeling een must. Bijvoorbeeld door de gewenste temperatuur in te stellen via thermostaatklokken.

3. Daarnaast is het zaak om te voorkomen dat sporters aan radiatorknoppen gaan draaien – want daarmee worden energiezuinige instellingen teniet gedaan.

In drie stappen naar een lager elektriciteitsverbruik

Net als bij besparingen op gasverbruik zijn ook bij terugdringing van elektriciteitskosten slimme installatie en bewust gebruikersgedrag essentieel. Bijvoorbeeld als het gaat om koelapparatuur en verlichting. Plannen voor vermindering van het elektriciteitsverbruik starten idealiter met een inventarisatie van de energiebehoefte. Hoeveel koelkasten, vriezers en lampen zijn noodzakelijk voor de dagelijkse bedrijfsvoering? Op welke tijdstippen zijn verlichting en centrale verwarming nodig? En welke mate van verlichting en warmte is gewenst?

Drie energielurpers aanpakken

Verwarming, verlichting, keukenapparatuur. Sportclubs maken er dagelijks gebruik van. Aanpak van deze energielurpers heeft direct resultaat.

1. Verwarming

Een centrale aansturing van de thermostaat maakt het mogelijk dat de verwarming inschakelt op het juiste moment op het gewenste warmteniveau. Vaste radiatorknoppen voorkomen bovendien dat sporters en vrijwilligers in kleedkamers en kantines (per ongeluk) radiatoren een standje hoger zetten. In alle gevallen is de zogenoemde waterzijdige inregeling een aandachtspunt. Cv-installateurs kunnen hiermee zorgen dat de doorstroming van water door radiatoren optimaal verloopt. Met positieve resultaten voor het comfort en het gasverbruik. Op basis van de inregeling zijn besparingen mogelijk van 5 tot 15%.

2. Verlichting

Nu de gloeilamp uit de roulatie is, zijn led-verlichting en spaarlampen de standaard. De nieuwe generatie verlichting bespaart tot 80% op het energieverbruik ten opzichte van de traditionele gloeilampen. Toch zijn er nog meer manieren om verlichting energiezuiniger te maken. Bijvoorbeeld door verlichting langs sportvelden (strikt) te beperken tot tijdstippen waarop trainingen plaatsvinden. En door bewegingsdetectie te plaatsen in toiletten. En door lampen in kantines te laten regelen vanachter de bar, zodat personeel oog kan houden op de noodzaak van verlichting. Voor tl-verlichting in clubgebouwen kunnen zogenoemde ECO buizen een uitkomst bieden. Deze buizen verbruiken ruim 10% minder energie en hebben een terugverdientijd van drie tot vijf jaar. Om extra investeringen te voorkomen, kunnen de nieuwe buizen worden geplaatst op het moment dat de bestaande verlichting aan vervanging toe is.

3. Keukenapparatuur

In de gemiddelde sportkantine vormt de koelapparatuur een omvangrijk aandeel in het energieverbruik. Het onderhoud van deze apparaten is daarbij een aandachtspunt. Energieverspilling ligt op de loer als vrieskasten niet ijsvrij zijn. Ook schoonmaak kan onnodig

energieverbruik voorkomen: als sluitrubbers van vriezers vuil en versleten zijn, draaien de apparaten overuren om op temperatuur te blijven. Minstens zo belangrijk is het uitschakelen van apparaten die niet (volledig) in gebruik zijn, zoals vrieskasten. Vooral bij oudere exemplaren, die niet voldoen aan de normen van een apparaat met een energielabel A of B, ligt energieverspilling op de loer.

De kansen van klokken

Korter douchen. Het is een van de eenvoudigste manieren om energiekosten te verminderen. De gemiddelde Nederlander staat 8,5 minuten onder de douche. Gadgets zoals doucheknoppen met timerinstellingen – die helpen om de kraan al na vijf minuten uit te zetten – stimuleren kortere douchebeurten. Met positieve effecten op het water- en elektriciteitsverbruik. En op de energierekening. Ook op andere plekken in sportaccommodaties kunnen klokken goede diensten bewijzen. Zo weten energieadviseurs van Nuon dat een juiste thermostaatinstelling van cv-systemen het gasverbruik met 5 tot 15% kan terugdringen. Bij zo'n inregeling wordt rekening gehouden met de tijden waarop de sportclub open is.

Een vergelijkbare aanpak is bruikbaar bij ventilatiesystemen in sportaccommodaties. In veel sportkantines wordt de lucht meerdere keren per uur verversd door afzuiging. De ventilatoren hierachter staan continu aan. Met behulp van schakelklokken kunnen de ventilatoren automatisch worden uitgezet als de kantine gesloten is.

IV. Vooruitblik

Hoe ziet een toekomstbestendige strategie op het gebied van energiemanagement – met energiebesparing en verduurzaming – eruit? Twee tips om sportverenigingen fit for the future te maken.

Op naar energieambassadeurs

Een centraal aanspreekpunt voor energiemanagement bij Nederlandse sportverenigingen is (nog) geen vanzelfsprekendheid. Toch kunnen sportclubs baat hebben bij een eigen energiecoördinator. Sterker nog, zo'n coördinator kan van cruciaal belang zijn om energiebesparing en verduurzaming tot een succes te maken. Er is namelijk winst te behalen door het langdurig monitoren van energieverbruik en het blijvend beïnvloeden van gewenst gebruikersgedrag.

De ervaringen van de energie-adviseurs van Nuon leren dat een bestuurslid, gebouwbeheerder of vrijwilliger die zich specialiseert in energievraagstukken optimale besparingen en verbeteringen kan doorvoeren. Bijvoorbeeld door regelmatig installaties en apparaten te checken op onderhoud, inregeling en gebruik. En overzicht te houden op de verschillende onderdelen van de energievoorziening van de accommodatie. Zodat onnodig energieverbruik wordt tegengegaan – en 'best practices' behouden blijven.

Daarnaast kunnen energiecoördinatoren de sportverenigingen adviseren over verantwoorde investeringen. Bijvoorbeeld door te laten zien dat de introductie van zonnepanelen pas zinvol is als dakbedekking, draagconstructie en isolatie van een pand op orde zijn. Bovendien kunnen energiecoördinatoren in samenwerking met installateurs het energieverbruik binnen sportverenigingen controleren en sturen – en uiteindelijk

energieverspilling voorkomen. Door op al dit soort vlakken actie te ondernemen, kunnen de coördinatoren op termijn ook energieambassadeurs binnen de vereniging worden. De groene helden naast de velden.

Tijd voor actie van sporters en vrijwilligers

Het beïnvloeden van gebruikersgedrag is een constante uitdaging. Een minuutje korter douchen. Lichten uit bij het verlaten van de kleedkamers. De thermostaat een graadje lager. Het zijn simpele manieren om energie te besparen. Toch is voor dit soort zaken blijvende aandacht nodig om gewoonten ingrijpend te verduurzamen. Energieambassadeurs helpen om het belang van energiezuinig gedrag tussen de oren te krijgen en op de agenda te houden.

Daarnaast kunnen leden van sportverenigingen een bijdrage leveren door elkaar aan te spreken op energieverspilling. En door acties te organiseren om duurzaamheidsinitiatieven te financieren. Crowdfunding maakt niet alleen concrete energiebesparingsmaatregelen mogelijk, maar kan ook leiden tot meer betrokkenheid bij de club. En zo'n win-winsituatie laat zich toch alleen omschrijven als onbetaalbaar?

Kansen voor crowdfunding

Met een investering van € 10.000 kunnen Nederlandse sportverenigingen energiebesparing en duurzame energie al een forse impuls geven. Het besparingspotentieel ligt dan binnen vier tot vijf jaar op 10 tot 15%, zo weet Nuon. Maatregelen zoals zonnepanelen vereisen een grotere initiële investering – en er is ook nog eens sprake van een aanzienlijke terugverdientijd.

Voor sportclubs die te maken hebben met teruglopende inkomsten, ligt de toekomst misschien wel in crowdfunding. Deze jonge markt van financiering (waarbij een grote groep individuen relatief weinig geld investeren, lenen of doneren om een project te realiseren) maakt een groeispurt door. In 2013 is in Nederland 32 miljoen euro aan crowdfunding gerealiseerd – ruim een verdubbeling ten opzichte van het jaar ervoor. En voor ongeveer de helft van de Nederlandse consumenten is crowdfunding een bekend fenomeen.⁸

Nog een aantal veelzeggende cijfers.⁹ Ongeveer de helft van de crowdfunding initiatieven slaagt erin om de financiering rond te krijgen. Alleen al in 2013 hebben meer dan 1250 projecten met succes gebruik gemaakt van crowdfunding. Een realistisch

doelbedrag ligt volgens experts tussen de € 5.000 en € 250.000.

De voordelen van crowdfunding gaan overigens verder dan financiën, blijkt uit een verkenning die in 2014 is uitgevoerd in opdracht van de RVO.¹⁰ Zo zorgt een crowdfunding campagne voor zichtbaarheid en draagvlak van de organisatie. En dat kan vervolgens weer positieve invloed hebben op mogelijke vervolffinanciering.

Inmiddels is steeds meer bekend over de succesfactoren voor crowdfunding. Zo is het belangrijk dat initiatiefnemers duidelijk kunnen aangeven wat het doel is voor de gezochte financiering. Daarbij geldt het motto: hoe concreter, hoe beter. Daarnaast is een doordachte promotiecampagne een must. En het kan helpen om investeerders een aanlokkelijke tegenprestatie te bieden, zoals een product of dienst. Tot slot vormt het netwerk van de initiatiefnemers een sleutel tot succes. Investeerders komen namelijk doorgaans in eerste instantie uit de kring van familie, vrienden en bekenden. Dat betekent ook dat sportverenigingen – bijvoorbeeld bij de aanschaf van zonnepanelen – kunnen samenwerken met leden én met buurtbewoners, lokale scholen en andere direct betrokkenen.

⁸ Bron: Douw&Koren en Motivaction, Crowdfunding & vertrouwen in de economie, oktober 2013.

⁹ Bron: Douw&Koren, Spark. Crowdfunding als spark voor de financiering van duurzame energie innovaties? Verkenning in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, mei 2014.

¹⁰ Douw&Koren, Spark. Crowdfunding als spark voor de financiering van duurzame energie innovaties? Verkenning in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, mei 2014.

